

**ΠΩΣ ΔΙΑΓΡΑΦΕΤΑΙ ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ Δ/ΘΜΙΑΣ ΕΚΠ/ΣΗΣ
ΑΝΑΤ. ΑΤΤΙΚΗΣ ΠΟΥ ΔΙΕΚΟΨΑΝ ΜΟΝΙΜΑ Ή ΠΡΟΣΩΡΙΝΑ ΤΗΝ
ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (ΠΕ)**

ΑΓΓΕΛΙΔΟΥ Ε.¹, και ΚΡΗΤΙΚΟΥ Ε.¹

¹ Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής Αττικής
e-mail: elkritikou@sch.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η μελέτη αυτή κρίθηκε σκόπιμη προκειμένου να διερευνηθούν κάποια βασικά χαρακτηριστικά εκπαιδευτικών Δ/θμιας Εκπ/σης Ανατ. Αττικής που υλοποίησαν προγράμματα ΠΕ στο σχολείο, κατά τα πέντε (5) τελευταία χρόνια αλλά διέκοψαν μόνιμα ή προσωρινά. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι: Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων στην έρευνα εκπαιδευτικών, υπηρετούν σε Γυμνάσια, είναι γυναίκες, είναι άνω των 40 ετών, έχουν πολλά χρόνια προϋπηρεσίας και δεν έχουν μετεκπαίδευση ούτε επιμόρφωση στην ΠΕ, θεωρούν ότι κατά την εφαρμογή της ΠΕ, τροφοδοτήθηκαν με νέες παιδαγωγικές ιδέες και μετέφεραν τις ιδέες αυτές στην καθημερινή εκπαιδευτική πρακτική. Τα κίνητρα συμμετοχής των εκπαιδευτικών στην ΠΕ, είναι κυρίως α) παιδαγωγικού τύπου και β) ορθολογικού τύπου, ενώ οι λόγοι διακοπής της ΠΕ συνδέονται κυρίως με περιορισμούς που προκύπτουν από τη θέση της ΠΕ στο αναλυτικό και ωρολόγιο πρόγραμμα και από την ανελαστικότητα του σημερινού σχολείου.

AGELIDOU Ε.¹, and KRITIKOU Ε.¹

e-mail: elkritikou@sch.gr

ABSTRACT

This study has been deemed important in order to define some basic characteristics of educators of secondary education in Eastern Attica that have realised EE programmes in schools during the last five (5) years but have interrupted them either permanently or temporarily. The results of the study have shown that: The majority of the participants in the study work in high schools, are women, are over 40 years old, have been working for many years and have had no training in EE., believes that participating in EE has supplied them with new pedagogical ideas, which they have transferred into everyday teaching practice. The basic motivations of educators that participate in EE are linked with the innovative pedagogical nature of EE and the need for efficiently dealing with environmental problems; while their reasons for interrupting EE, are mainly linked with the limitations of placing EE in the analytical and hourly programme and the inflexibility of contemporary schools.

Λέξεις κλειδιά: διακοπή, εμπόδια, κίνητρα, παιδαγωγικές ιδέες, καινοτόμες δραστηριότητες

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (ΠΕ), θεμελιωμένη πάνω στις πρώτες διεθνείς προτάσεις της δεκαετίας του '70 της UNESCO (U.N.E.S.C.O., 1977a, 1977b, 1980), διαγράφει μία πορεία 35 σχεδόν χρόνων στο διεθνές εκπαιδευτικό σκηνικό. Στο διάστημα αυτό, επιχειρεί να διαδραματίσει ένα διπλό ρόλο, περιβαλλοντικό-κοινωνικό και εκπαιδευτικό-παιδαγωγικό, στοχεύοντας ταυτόχρονα προς την κατεύθυνση των κοινωνικών και των εκπαιδευτικών αλλαγών (Starr *et al.*, 1996). Καθώς προσανατολίζεται προς την αντιμετώπιση των σύγχρονων και πολύπλοκων περιβαλλοντικών προβλημάτων, αναδεικνύεται ως φορέας ριζικής αντιμετώπισης της οικολογικής κρίσης (Φλογαΐτη, 1993). Καθώς συγκεντρώνει και δοκιμάζει το μεγαλύτερο μέρος των εκπαιδευτικών καινοτομιών στις παιδαγωγικές πρακτικές της (Sauvé & Goffin, 1998-1999), αναδεικνύεται ως το πείραμα της εκπαίδευσης μέσω του οποίου δοκιμάζονται στην πράξη οι εκπαιδευτικές καινοτομίες, ως δούρειος ίππος της εκπαίδευσης και φορέας καινοτομιών, έρχεται δηλαδή ουσιαστικά να απαντήσει στην αναγκαιότητα για ανανέωση της εκπαίδευσης και του σχολείου (Giollitto & Clary, 1994 · Gough, 1997 · Αγγελίδου, 2005).

Στη διεθνή πορεία που διαγράφει μέσα στο διάστημα των 35 αυτών χρόνων, η ΠΕ, μετασχηματίζεται, εμπλουτίζεται και εξελίσσεται, αντλώντας γόνιμα στοιχεία από τον προβληματισμό που αναπτύσσεται κύρια γύρω από το περιβάλλον, την κοινωνία και την εκπαίδευση. Το τελευταίο διάστημα (κυρίως μετά τη διάσκεψη του Ρίο, το 1992), η ΠΕ βρίσκεται σε μετασχηματιστική φάση και ωθείται προς νέους προσανατολισμούς καθώς η ανάγκη για μία πραγματικά βιώσιμη ανάπτυξη έρχεται στο επίκεντρο του παγκόσμιου ενδιαφέροντος και προβάλλει επιτακτικά. Αυτή «η ΠΕ για βιωσιμότητα», προσανατολισμένη κυρίως προς την ολιστική προσέγγιση των θεμάτων, προς την ανάπτυξη δράσης και προς εκπαιδευτικές διαδικασίες με κριτικό χαρακτήρα (Tilbury, 1995 · Palmer, 1998 · U.N.E.S.C.O., 2005), είναι επίκαιρη και αναγκαία όσο ίσως ποτέ άλλοτε.

Ο σπουδαίος και διεθνώς αναγνωρισμένος ρόλος της ΠΕ, δεν συμβαδίζει ωστόσο με τη θέση που κατέχει αυτή στη σύγχρονη εκπαιδευτική πραγματικότητα. Παρά το μεγάλο ενδιαφέρον της ευρύτερης κοινωνίας και τις εκδηλούμενες διαθέσεις για την προώθηση της ΠΕ, σε πολλές περιπτώσεις αυτή ατροφεί και χάνει τα ριζοσπαστικά χαρακτηριστικά της, παραμένει μη εδραιωμένη στα εκπαιδευτικά συστήματα, η ποιότητά της αμφισβητείται και η ενσωμάτωσή της εξακολουθεί να παραμένει ένα άλτο πρόβλημα (Παπαδημητρίου, 1998 · Sauvé & Goffin, 1998-1999). Λειτουργώντας μέσα στο συγκεκριμένο σχολικό πλαίσιο, τα βασικά εμπόδια που συνάντησε στην εξελικτική της πορεία εξακολουθούν να υφίστανται και οι προοπτικές για την ΠΕ στο σχολείο δεν φαίνεται να είναι οι ευνοϊκότερες.

Στη χώρα μας, η ΠΕ παραμένει περιθωριακή, η υλοποίησή της γίνεται περιστασιακά και σε εθελοντική βάση μόνο από μία μερίδα εκπαιδευτικών και μαθητών, η επιμόρφωση και η έρευνα στον τομέα αυτό εμφανίζεται συρρικνωμένη παρά τις προόδους που σημειώθηκαν στην τελευταία δεκαετία, η συστηματική και συνολική αξιολόγησή της απουσιάζει (Παπαδημητρίου, 1998 · Σπυροπούλου & Ρούσσο, 2005). Ειδικότερα στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, αρκετοί εκπαιδευτικοί αγκάλισαν την ΠΕ ήδη από τα πρώτα χρόνια εμφάνισής της, κυρίως με την προσδοκία να γνωρίσουν μέσα από αυτήν παιδαγωγικές καινοτομίες. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται μία στασιμότητα που εκφράζεται κυρίως μέσα από τους αριθμούς των προγραμμάτων ΠΕ και των εμπλεκόμενων εκπαιδευτικών και μαθητών σε αυτήν.

Λαμβάνοντας υπόψη:

- την περιθωριακή θέση της ΠΕ στο σύγχρονο ελληνικό σχολείο, την περιστασιακή εμπλοκή εκπαιδευτικών και μαθητών στην ΠΕ και τη σχετική στασιμότητα ως προς αριθμό των προγραμμάτων ΠΕ που υλοποιούνται
- την έλλειψη συστηματικής και συνολικής αξιολόγησης της ΠΕ και
- το σημαντικό ρόλο που επιχειρεί να διαδραματίσει αυτή στο σύγχρονο σκηνικό,

κρίθηκε σκόπιμο να επιχειρηθεί η παρούσα έρευνα. Εστίασαμε την προσοχή μας στους εκπαιδευτικούς της Διεύθυνσης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (Δ.Δ.Ε.) Ανατολικής Αττικής που διακόπτουν την ΠΕ μετά από κάποια χρόνια υλοποίησης, διότι θεωρήσαμε ότι είχε ενδιαφέρον να

αναζητηθούν οι λόγοι που τους οδηγούν σε αυτήν τη διακοπή και να διερευνηθεί κατά πόσο οι λόγοι αυτοί συνδέονται με τη θέση της ΠΕ στο σημερινό σχολείο. Η παρούσα έρευνα, είναι διαγνωστική και αποσκοπεί στο:

α. να διερευνήσει την υφιστάμενη κατάσταση της ΠΕ στη Δ.Δ.Ε. Ανατ. Αττικής (πόσα σχολεία, μαθητές και εκπαιδευτικοί εμπλέκονται στην ΠΕ, ποια είναι η τάση μεταβολής του αριθμού των προγραμμάτων ΠΕ κατά τα τελευταία τέσσερα (4) έτη, στην εν λόγω Δ/νση, κ.ά.)

β. να καταγράψει το προφίλ των εκπαιδευτικών Δ.Δ.Ε. Ανατ. Αττικής, που υλοποιούσαν την ΠΕ αλλά διέκοψαν (προσωρινά ή μόνιμα)

γ. να καταγράψει και να κατηγοριοποιήσει τα κίνητρα συμμετοχής στην ΠΕ των εκπαιδευτικών αυτών και τους λόγους για τους οποίους διακόπτουν

δ. να διερευνήσει την κινητικότητα που παρατηρείται στα καινοτόμα σχολικά προγράμματα (Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Πολιτιστικά, Αγωγής Υγείας, Ευρωπαϊκά).

Τα πορίσματα της έρευνας αυτής θα μπορούσαν να συμβάλουν προς την κατεύθυνση της βελτίωσης της υφιστάμενης κατάστασης της ΠΕ.

2. ΜΕΘΟΔΟΣ

Η παρούσα μελέτη πραγματοποιήθηκε κατά το σχολικό έτος 2004-05, στη Δ.Δ.Ε. Ανατ. Αττικής. Η συλλογή των δεδομένων της έρευνας πραγματοποιήθηκε σε δύο φάσεις και βασίστηκε σε δύο διαφορετικές πηγές: α) στα αρχεία της Δ/νσης, με τη χρήση των διαθέσιμων σχετικών στατιστικών στοιχείων και β) στους ίδιους τους εκπαιδευτικούς της εν λόγω Δ/νσης που υλοποιούσαν την ΠΕ, με τη χρήση κατάλληλου ερωτηματολογίου.

1^η φάση: Συλλογή και επεξεργασία δεδομένων βασισμένη στα σχετικά στατιστικά στοιχεία των αρχείων της Δ.Δ.Ε. Ανατ. Αττικής

Από τα αρχεία της Δ.Δ.Ε. Ανατ. Αττικής, αντλήθηκαν και διερευνήθηκαν δεδομένα των τελευταίων πέντε (5) ετών που σχετίζονταν με την ΠΕ (π.χ. αριθμός σχολείων, εκπαιδευτικών, μαθητών, ηλικία εκπαιδευτικών, κ.ά.). Στις περιπτώσεις που δεν υπήρχαν διαθέσιμα δεδομένα για τα τελευταία τέσσερα έτη, η διερεύνηση βασίστηκε σε σχετικά στοιχεία που αφορούσαν μόνο στο τρέχον σχολικό έτος (2004-05).

Από τη μελέτη των στοιχείων της πρώτης φάσης, προέκυψε μεταξύ άλλων ότι από το σχολικό έτος 2000-01 μέχρι και το 2004-05, έχουν υλοποιήσει ΠΕ στη Δ.Δ.Ε. Ανατ. Αττικής, 328 εκπαιδευτικοί. Από αυτούς, οι 120 εκπαιδευτικοί υλοποιούν ΠΕ και κατά το τρέχον σχολικό έτος (2004-05), ενώ οι υπόλοιποι 208 εκπαιδευτικοί εμφανίζονται να έχουν διακόψει μόνιμα ή προσωρινά την υλοποίηση ΠΕ μέσα στο διάστημα των τεσσάρων (4) τελευταίων χρόνων. Από τους 208 αυτούς εκπαιδευτικούς, οι 41, δεν υπηρετούσαν στη ΔΔΕ Ανατ. Αττικής, το σχολικό έτος (2004-05) που διεξήχθη η έρευνα (λόγω μετάθεσης, εκπαιδευτικής άδειας, ασθένειας, λοχείας, κ.ά.) και έτσι δεν συμπεριλήφθηκαν στην έρευνα. Οι υπόλοιποι 167 εκπαιδευτικοί, αποτέλεσαν τον πληθυσμό της κυρίως έρευνας.

2^η φάση: Υλοποίηση της κυρίως έρευνας (συλλογή και επεξεργασία δεδομένων βασισμένη στα ερωτηματολόγια του δείγματος)

Ο πληθυσμός της κυρίως έρευνας, όπως αναφέρθηκε παραπάνω ήταν 167 εκπαιδευτικοί, οι οποίοι υλοποίησαν πρόγραμμα ΠΕ μέσα στο χρονικό διάστημα από 2000-2001 έως 2004-2005 και διέκοψαν την υλοποίηση προγραμμάτων είτε κατά το τρέχον σχολικό έτος είτε ένα από αυτά τα προηγούμενα έτη. Απευθυνθήκαμε στους εκπαιδευτικούς αυτούς καταρχήν τηλεφωνικά και κατόπιν αποστέλλοντας ερωτηματολόγια. Τα ερωτηματολόγια που συμπληρώθηκαν και επιστράφηκαν τελικά στη Δ/νση ήταν 70. Έτσι το συνολικό δείγμα της έρευνας, αποτέλεσαν 70 εκπαιδευτικοί (N=70) της παραπάνω Δ/νσης (ποσοστό 41,9% του πληθυσμού).

Για τη συλλογή των δεδομένων της κυρίως έρευνας, πραγματοποιήθηκε η σύνταξη κατάλληλου γραπτού ερωτηματολογίου, δεκατριών (13) συνολικά ερωτήσεων ανοικτού και κλειστού τύπου. Μετά τη συλλογή των δεδομένων, ακολούθησε η μελέτη των απαντήσεων όλων των ερωτήσεων. Στην περίπτωση των ερωτήσεων ανοικτού τύπου, μελετήθηκαν στο σύνολό τους οι απαντήσεις και διακρίθηκαν σε κατηγορίες βάσει κριτηρίων. Τα κριτήρια της κατηγοριοποίησης των απαντήσεων καθώς και ο χαρακτηρισμός της κάθε κατηγορίας, παρουσιάζονται αναλυτικά σε άλλη σχετική εργασία (βλ. Αγγελίδου & Κρητικού, 2005). Στην περίπτωση των ερωτήσεων

κλειστού τύπου, έγινε χρήση των κατηγοριών που υπήρχαν στις αντίστοιχες ερωτήσεις. Τελικά για κάθε ερώτηση Ε, δημιουργήθηκαν (ν) μεταβλητές όσες και οι κατηγορίες απάντησης στην ερώτηση αυτή. Στη συνέχεια υπολογίστηκαν οι συχνότητες εμφάνισης κάθε κατηγορίας απαντήσεων.

3. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ & ΣΥΖΗΤΗΣΗ

3.1 Η υφιστάμενη κατάσταση της ΠΕ στη Δ.Δ.Ε. Ανατ. Αττικής (αποτελέσματα που προκύπτουν από τα σχετικά στατιστικά στοιχεία των αρχείων της Δ.Δ.Ε. Ανατ. Αττικής και αφορούν στον αριθμό σχολείων, μαθητών και εκπαιδευτικών που εμπλέκονται στην ΠΕ, κ.ά.).

3.1α Σχολεία, μαθητές & εκπαιδευτικοί που υλοποιούν την ΠΕ

Πίνακας 1. Σχολεία που υλοποιούν ΠΕ στη Δ.Δ.Ε. Ανατ. Αττικής, το 2004-2005

Κατηγορίες	Αριθμός σχολείων	Ποσοστό
Υλοποιούν ΠΕ	44	33,3 %
Δεν υλοποιούν ΠΕ	88	66,7 %
Σύνολο	132	100,0 %

Πίνακας 2. Κατηγορίες σχολείων που υλοποιούν ΠΕ, στη Δ.Δ.Ε. Ανατ. Αττικής, το 2004-2005

Κατηγορίες	Αριθμός σχολείων	Ποσοστό
Γυμνάσια	23	52,3 %
Ενιαία Λύκεια	15	34,1 %
Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια (ΤΕΕ)	6	13,6 %
Σύνολο	44	100,0 %

Πίνακας 3. Μαθητές που υλοποιούν ΠΕ στη Δ.Δ.Ε. Ανατ. Αττικής, το 2004-2005

Κατηγορίες	Αρ. ατόμων	Ποσοστό
Υλοποιούν ΠΕ	1.385	5,0 %
Δεν υλοποιούν ΠΕ	26.053	95,0 %
Σύνολο	27.438	100,0 %

Πίνακας 4. Εκπαιδευτικοί που υλοποιούν ΠΕ στη Δ.Δ.Ε. Ανατ. Αττικής, το 2004-2005

Κατηγορίες	Αρ. ατόμων	Ποσοστό
Υλοποιούν ΠΕ	120	4,3%
Δεν υλοποιούν ΠΕ	2.688	95,7%
Σύνολο	2.808	100,0%

Από τη συνολική θεώρηση των αποτελεσμάτων (βλ. Πιν. 1,3,4), διαπιστώνεται ότι ενώ το ποσοστό των σχολικών μονάδων που εμπλέκονται σε προγράμματα ΠΕ είναι αρκετά μεγάλο (33,3% ή το 1/3 των σχολικών μονάδων), το ποσοστό των μαθητών και εκπαιδευτικών είναι πολύ μικρό (5,0% & 4,3%, αντίστοιχα). Τα στοιχεία αυτά, μαρτυρούν ότι τελικά, λίγοι μαθητές και εκπαιδευτικοί ανά σχολείο εμπλέκονται στην ΠΕ. Συνδυάζοντας τα αποτελέσματα αυτά, με εκείνα της ενότητας 3.2ε Λόγοι διακοπής, μπορούμε να αποδώσουμε τη μικρή εμπλοκή μαθητών και εκπαιδευτικών στην ΠΕ, στη θέση της ΠΕ στο ωρολόγιο πρόγραμμα και στα γενικότερα εμπόδια (ανελαστικότητα του ωρολογίου προγράμματος, οργάνωση της ύλης σε κλειστά και στεγανοποιημένα γνωστικά αντικείμενα, πιέσεις του εξεταστικού συστήματος) που ορθώνει το

σχολικό πλαίσιο σε δραστηριότητες τέτοιου είδους που υλοποιούνται εκτός ωρών διδασκαλίας και απαιτούν επιπλέον εργασία για μαθητές και εκπαιδευτικούς.

Τα αποτελέσματα αυτά συνάδουν με σχετικά στατιστικά στοιχεία του ΥΠΕΠΘ (αδημοσίευτη μελέτη του 1997), σύμφωνα με τα οποία, το έτος 1995-96, τα ποσοστά των σχολείων, των μαθητών και των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν στην ΠΕ ήταν αντίστοιχα: το 25% των σχολείων, το 6,5% των μαθητών και το 5% των εκπαιδευτικών. Συγκρίνοντας τα στοιχεία αυτά του ΥΠΕΠΘ με αυτά της παρούσας μελέτης, παρατηρούμε ότι δέκα (10) χρόνια μετά, εξακολουθεί να εμπλέκεται στην ΠΕ, το ίδιο περίπου μικρό ποσοστό εκπαιδευτικών και μαθητών. Το στοιχείο αυτό είναι μία ένδειξη ότι υπάρχει μία στασιμότητα στην ΠΕ.

Το γεγονός ότι η κατηγορία σχολείων που υλοποιούν τα περισσότερα προγράμματα ΠΕ, είναι τα Γυμνάσια (βλ. Πιν.2), οφείλεται μάλλον στο ότι τα Γυμνάσια, που δέχονται λιγότερες πιέσεις από το εξεταστικό σύστημα, έχουν περισσότερη ευχέρεια χρόνου από τα Λύκεια για την υλοποίηση τέτοιων δραστηριοτήτων.

3.1β Συστηματική ενασχόληση εκπαιδευτικών με την ΠΕ

Πίνακας 5. Έτη ενασχόλησης με ΠΕ των εκπαιδευτικών που υλοποιούν ΠΕ στη Δ.Δ.Ε. Ανατ. Αττικής, το 2004-2005

Κατηγορίες	Αρ. ατόμων	Ποσοστό
1 έτος υλοποίησης ΠΕ	56	46,7 %
2 έτη υλοποίησης ΠΕ	30	25,0 %
≥ 3 έτη υλοποίησης ΠΕ	34	28,3 %
Σύνολο	120	100,0%

Διευκρίνιση: Διευκρινίζεται ότι ο παραπάνω πίνακας αναφέρεται στους 120 εκπαιδευτικούς οι οποίοι υλοποιούν προγράμματα ΠΕ το τρέχον σχολικό έτος 2004-05. Για τους 120 αυτούς εκπαιδευτικούς, διερευνήθηκε το χρονικό διάστημα από 2000-01 έως 2004-05 προκειμένου να υπολογιστεί ο αριθμός των ετών υλοποίησης ΠΕ.

Όπως διαπιστώνεται, η πλειοψηφία (ποσοστό 71,7%) έχει υλοποιήσει ΠΕ για 1-2 έτη. Το γεγονός αυτό μαρτυρά ίσως ότι το σώμα των εκπαιδευτικών που υλοποιεί την ΠΕ, δεν συγκροτείται από εκπαιδευτικούς με μακρόχρονη εμπειρία στην ΠΕ και συμφωνεί με μία γενικότερη διαπίστωση ότι οι εκπαιδευτικοί υλοποιούν δύο – τρία (2-3) προγράμματα και μετά σταματούν (περιστασιακή εμπλοκή με την ΠΕ) (Παπαδημητρίου, 1998).

3.1γ Τάση μεταβολής του αριθμού των προγραμμάτων

Πίνακας 6. Αριθμός προγραμμάτων στην ΠΕ συνολικά και ανά κατηγορία εμπλεκόμενων σχολείων, κατά τα τελευταία πέντε (5) έτη, στη Δ.Δ.Ε. Ανατ. Αττικής

Σχολικό έτος	Αρ. προγραμμάτων ΠΕ	Αρ. προγραμμάτων ανά κατηγορία σχολείων		
		Γυμνάσια	Ε. Λύκεια	ΤΕΕ
2000-01	36	28	7	1
2001-02	41	31	8	2
2002-03	56	37	12	7
2003-04	60	34	18	8
2004-05	57	29	15	13

Όπως διαπιστώνεται από τον παραπάνω πίνακα, παρατηρούνται μικρές διακυμάνσεις ως προς τον αριθμό των προγραμμάτων ΠΕ, που μαρτυρούν μάλλον μία σχετική στασιμότητα παρά μία σαφή αυξητική τάση. Αυτή η διαπίστωση συμφωνεί και ενισχύει τα αποτελέσματα της ενότητας 3.1α.

3.2 Χαρακτηριστικά των εκπαιδευτικών της Δ.Δ.Ε. Ανατ. Αττικής που διέκοψαν μόνιμα ή προσωρινά την υλοποίηση προγραμμάτων ΠΕ (αποτελέσματα που προκύπτουν από τις απαντήσεις των ερωτηματολογίων των ατόμων του δείγματος (N=70 άτομα))

3.2α Προφίλ εκπαιδευτικών που διακόπτουν την ΠΕ

Πίνακας 7. Προφίλ εκπαιδευτικών (Συνοπτικός πίνακας)

	Κατηγορίες	Αριθμός ατόμων		Ποσοστό	
Φύλο	Γυναίκες	46		65,7%	
	Άνδρες	24		34,3%	
	Σύνολο	70		100,0%	
Ηλικία	> 40	52		74,3%	
	≤ 40	17		24,3%	
	Δεν απαντούν	1		1,4%	
	Σύνολο	70		100,0%	
Σχολείο που υπηρετούν	Γυμνάσιο	48		68,6%	
	Ενιαίο Λύκειο	20		28,6%	
	ΤΕΕ	2		2,8%	
	Σύνολο	70		100,0%	
Χρόνια Υπηρεσίας	> 15	46		65,7%	
	≤ 15	24		34,3%	
	Σύνολο	70		100,0%	
Ειδικότητα	Θετικών επιστημών	32		45,7%	
	Θεωρητικών επιστημών	30		42,9%	
	Άλλο	5		7,1%	
	Δεν απαντούν	3		4,3%	
	Σύνολο	70		100,0%	
Μεταπτυχιακές σπουδές	Όχι	60		85,7%	
	Ναι μεταπτυχιακό	8		11,5%	
	Ναι διδακτορικό	2		2,8%	
	Σύνολο	70		100,0%	
Επιμόρφωση στην ΠΕ	Όχι	40		57,1%	
	Ναι	30	Υπεύθυνος ΠΕ	22	42,9%
			ΠΕΚ	8	
			ΚΠΕ	7	
			Παν/μια	5	
			Άλλο	8	
Σύνολο	70		100,0%		

Πίνακας 8. Χρονική περίοδος πρώτης εφαρμογής ΠΕ

Κατηγορίες απαντήσεων	Αριθμός ατόμων	Ποσοστό
Πριν το 1990	4	5,7%
(1990 – 91) έως (1994-95)	7	10,0%
(1995-96) έως (1999-2000)	20	28,6%
(2000-2001) έως (2004-05)	37	52,9%
Δεν απαντούν	2	2,8%
Σύνολο	70	100,0%

Από τη μελέτη των αποτελεσμάτων του Πίνακα 7, διαπιστώνεται ότι, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων στην έρευνα εκπαιδευτικών: είναι γυναίκες, είναι άνω των 40 ετών, υπηρετούν σε Γυμνάσια, έχουν πολλά χρόνια προϋπηρεσίας (άνω των 15 χρόνων), δεν έχουν μεταπτυχιακές

σπουδές και επίσης δεν έχουν επιμόρφωση στην ΠΕ. Από τους εκπαιδευτικούς που αναφέρουν ότι έχουν επιμόρφωση στην ΠΕ, διαπιστώνεται ότι η επιμόρφωση αυτή προέρχεται κυρίως από τους Υπεύθυνους ΠΕ. Οι μισοί περίπου συμμετέχοντες στην έρευνα εκπαιδευτικοί είναι θετικών επιστημών και οι άλλοι μισοί, θεωρητικών επιστημών.

Η συμμετοχή εκπαιδευτικών μεγάλης ηλικίας και με πολλά χρόνια προϋπηρεσίας, μπορεί να αποδοθεί και στο γεγονός ότι ο μέσος όρος ηλικίας των εκπαιδευτικών που υπηρετούν σήμερα στην εν λόγω Δ/νση, είναι 47 έτη (ή εκφράζοντάς το διαφορετικά, το 78,3% των εκπαιδευτικών είναι άνω των 40 ετών), όπως προκύπτει από τα στοιχεία του μητρώου εκπαιδευτικών της Δ.Δ.Ε. Ανατ. Αττικής.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών του δείγματος δεν έχει επιμόρφωση στην ΠΕ παρόλο που η επιμόρφωση αυτή θεωρείται αναγκαία λόγω του καινοτόμου και εξελισσόμενου χαρακτήρα της.

Όπως διαπιστώνεται επίσης από τον Πίνακα 8, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων στην έρευνα εκπαιδευτικών, έχει εφαρμόσει την ΠΕ για πρώτη φορά στο χρονικό διάστημα (2000-2001) έως (2004-05), αρχίζει δηλαδή και σταματά την ΠΕ μέσα σε μία πενταετία, συνεπώς ασχολείται με την ΠΕ περιστασιακά, για μικρό σχετικά χρονικό διάστημα. Η διαπίστωση αυτή ενισχύεται από το αποτέλεσμα της ενότητας 3.1β (βλ. Πιν.5).

3.2β Τροφοδότηση με νέες παιδαγωγικές ιδέες και μεταφορά τους στην καθημερινή εκπαιδευτική πρακτική εκπαιδευτικών που διακόπτουν την ΠΕ

Πίνακας 9. Τροφοδότηση εκπαιδευτικών με νέες παιδαγωγικές ιδέες κατά την υλοποίηση προγραμμάτων ΠΕ

Κατηγορίες απαντήσεων	Αριθμός ατόμων		Ποσοστό	
Ναι	66	στην θεματολογία	37	94,2%
		στο είδος δραστηριοτήτων	52	
		στις διδακτικές μεθόδους	34	
		άλλο	1	
Όχι	2			2,9%
Δεν απαντούν	2			2,9%
Σύνολο	70			100,0%

Πίνακας 10. Μεταφορά των νέων παιδαγωγικών ιδεών στην καθημερινή εκπαιδευτική πρακτική

Κατηγορίες απαντήσεων	Αριθμός ατόμων	Ποσοστό
Ναι	51	77,3%
Όχι	11	16,7%
Δεν απαντούν	4	6,0%
Σύνολο	66	100,0%

Όπως διαπιστώνεται από τη συνολική θεώρηση των αποτελεσμάτων της ενότητας 3.2β (βλ. Πιν. 9,10), οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί παρότι διέκοψαν (μόνιμα ή προσωρινά) την ΠΕ, αναγνωρίζουν τη θετική τροφοδότησή τους με νέες παιδαγωγικές ιδέες λόγω της συμμετοχής τους σε αυτήν, καθώς και τον εμπλουτισμό της καθημερινής εκπαιδευτικής πρακτικής με τις ιδέες αυτές. Αυτό το γεγονός αποδεικνύει ως ένα βαθμό, τον ισχυρό παιδαγωγικό ρόλο της ΠΕ.

3.2γ Μόνιμη ή προσωρινή διακοπή της ΠΕ και κινητικότητα στις σχολικές δραστηριότητες εκπαιδευτικών που διακόπτουν την ΠΕ

Από τη μελέτη του Πίνακα 11, διαπιστώνεται ότι ένα ποσοστό 25,7% διακόπτει μόνιμα την ΠΕ (είτε επειδή θα υλοποιήσει μόνο κάποια άλλη καινοτόμο δράση, είτε επειδή δεν θα υλοποιήσει καμία).

Πίνακας 11. Μελλοντική συμμετοχή σε προγράμματα ΠΕ ή άλλες καινοτόμες δράσεις

Κατηγορίες	Αριθμός ατόμων	Ποσοστό
Μόνο πρόγραμμα ΠΕ	16	22,9 %
Μόνο άλλη καινοτόμο δράση	11	15,7 %
Πρόγραμμα ΠΕ ή /και άλλη καινοτόμο δράση	28	40,0%
Τίποτε από τα παραπάνω	7	10,0 %
Δεν απαντούν	8	11,4 %
Σύνολο	70	100,0%

Ένα ποσοστό 15,7%, εμφανίζει σαφή τάση μετακίνησης προς άλλη καινοτόμο δράση. Αυτή η τάση μετακίνησης ενισχύεται και από το γεγονός ότι αρκετοί εκπαιδευτικοί (22%) που έχουν διακόψει την ΠΕ μέσα στα τελευταία τέσσερα (4) χρόνια, υλοποιούν το 2004-05 κάποια άλλη καινοτόμο δράση (Πολιτιστικά, Αγωγή Υγείας, Ευρωπαϊκά) όπως προκύπτει από τα γενικά στατιστικά στοιχεία της Δ.Δ.Ε. Ανατ. Αττικής. Τέλος, η πλειοψηφία (78,6%), δείχνει να είναι προσανατολισμένη γενικά στις καινοτομίες ανεξάρτητα από τη θεματολογία / αντικείμενο που αυτές διαπραγματεύονται (επειδή θα υλοποιήσει είτε μόνο ΠΕ, είτε μόνο άλλη καινοτομία, ή και τα δύο).

3.2δ Κίνητρα συμμετοχής

Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι τα πρωταρχικά κίνητρα συμμετοχής των εκπαιδευτικών στην ΠΕ, είναι καταρχήν κίνητρα «παιδαγωγικού τύπου», που συνδέονται με τον καινοτόμο παιδαγωγικό χαρακτήρα της ΠΕ (μεθόδους, δραστηριότητες της ΠΕ) και ακολουθούν τα κίνητρα με «ορθολογική αιτιολόγηση» που συνδέονται με την ανάγκη αντιμετώπισης των περιβαλλοντικών προβλημάτων. Οι δύο αυτές κυρίαρχες κατηγορίες κινήτρων που αναδείχθηκαν στην παρούσα μελέτη, συνάδουν με τις δύο βασικές διαστάσεις της ΠΕ, την περιβαλλοντική και την παιδαγωγική. Το γεγονός ότι στην παρούσα έρευνα, τα κίνητρα «παιδαγωγικού τύπου» συγκεντρώνουν τη μεγαλύτερη συχνότητα, μαρτυρά την προσδοκία των εκπαιδευτικών να γνωρίσουν παιδαγωγικές καινοτομίες, μέσα από την υλοποίηση της ΠΕ στο σχολείο και καταδεικνύει τον ισχυρό παιδαγωγικό ρόλο που έρχεται να διαδραματίσει η ΠΕ στο σύγχρονο ελληνικό εκπαιδευτικό σκηνικό. Η προσδοκία αυτή των εκπαιδευτικών, απορρέει πιθανόν από το γεγονός ότι δεν έχουν μεγάλες δυνατότητες στα πλαίσια των κλασικών μαθημάτων να εφαρμόσουν ανάλογες καινοτομίες.

Διευκρίνιση: Αναλυτικά στοιχεία για την κατηγοριοποίηση των απαντήσεων των εκπαιδευτικών, τις συχνότητες των κατηγοριών των απαντήσεων και σχετικά σχόλια επί των αποτελεσμάτων που αφορούν στα κίνητρα συμμετοχής των εκπαιδευτικών στην ΠΕ και στους λόγους διακοπής, παρουσιάζονται σε άλλη σχετική εργασία (βλ. Αγγελίδου & Κρητικού, 2005).

3.2ε Λόγοι διακοπής

Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι οι βασικότεροι λόγοι για τους οποίους οι εκπαιδευτικοί διακόπτουν την ΠΕ, συνδέονται με την έλλειψη χρόνου, τον τρόπο εφαρμογής της ΠΕ εκτός ωρολογίου προγράμματος και με προβλήματα εσωτερικής λειτουργίας των σχολείων (στάση διευθυντή και συναδέλφων απέναντι στην ΠΕ, κ.ά.), αναφέρονται δηλαδή σε εμπόδια & περιορισμούς που προκύπτουν κυρίως από τη θέση της ΠΕ στο αναλυτικό και στο ωρολόγιο πρόγραμμα του σχολείου και την ανελαστικότητα του σημερινού σχολείου.

Παρατηρείται επίσης, μία μικρή τάση μετακίνησης προς άλλες καινοτόμες δραστηριότητες, διαπίστωση που συμφωνεί με το αποτέλεσμα της ενότητας 3.2γ. Η τάση αυτή, μαρτυρά ίσως μία αλλαγή ενδιαφερόντων και μία ανάγκη για ανανέωση και αλλαγή, και μπορεί να συνδέεται με ποικίλους παράγοντες.

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από τη συνολική θεώρηση των αποτελεσμάτων της παρούσας μελέτης, διαπιστώνεται ότι στη Δ.Δ.Ε. Ανατ. Αττικής:

- Δέκα πέντε σχεδόν χρόνια μετά από την αναγνώρισή της ΠΕ ως μέρους των προγραμμάτων των σχολείων, μετά από τη δημιουργία του θεσμού του υπευθύνου ΠΕ, και παρά τη λήψη ποικίλων υποστηρικτικών μέτρων, η ΠΕ εφαρμόζεται μη συστηματικά - περιστασιακά, κυρίως σε Γυμνάσια, με τη συμμετοχή μόνο ενός μικρού αριθμού μαθητών και εκπαιδευτικών ενώ παράλληλα, παρατηρείται μία σχετική στασιμότητα ως προς τον αριθμό των προγραμμάτων ΠΕ και διαφαίνεται μία τάση μετακίνησης προς άλλες καινοτόμες δράσεις.

- Οι εκπαιδευτικοί που διακόπτουν την ΠΕ μόνιμα ή προσωρινά, είναι κατά πλειοψηφία γυναίκες, σχετικά μεγάλης ηλικίας, χωρίς μεταπτυχιακές σπουδές και επιμόρφωση στην ΠΕ και υλοποιούν συνήθως 2-3 προγράμματα ΠΕ και μετά διακόπτουν.

- Το παιδαγωγικό πλαίσιο της ΠΕ παραμένει ελκυστικό και αποτελεί κύριο κίνητρο συμμετοχής των εκπαιδευτικών στην ΠΕ, ενώ η θέση της ΠΕ στο σημερινό σχολείο, η ανελαστικότητά του σχολείου και η αδιάφορη στάση κάποιων εκπαιδευτικών απέναντι στην ΠΕ (δηλαδή το πλαίσιο της ΠΕ και όχι αυτή καθεαυτή η ΠΕ), συνιστούν τις κύριες πηγές εμποδίων που οδηγούν τελικά τους εκπαιδευτικούς στο να διακόπτουν την υλοποίησή της.

Λαμβάνοντας υπόψη, ότι:

- οι λόγοι διακοπής συνδέονται κυρίως με τη θέση της ΠΕ στο σχολείο και το ανελαστικό χαρακτήρα του σχολείου, απορρέουν δηλαδή, όχι από τη φύση αλλά από τη θέση της ΠΕ στο σχολείο και από το πλαίσιο μέσα στο οποίο αυτή, έρχεται να αναλάβει ρόλο, είναι αναγκαία η επανεξέταση της θέσης της ΠΕ στο σχολείο.

- α) η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών του δείγματος δεν έχει επιμόρφωση στην ΠΕ (ούτε καν εισαγωγική επιμόρφωση), β) η ΠΕ έχει δυναμικό, καινοτόμο και εξελισσόμενο χαρακτήρα που απαιτεί μία διαδικασία διαρκούς επιμόρφωσης (U.N.E.S.C.O., 1989 · Croizer & Goffin, 1998-1999· Clary, 1998-1999), η ανάγκη για επιμόρφωση στη χώρα μας, στον τομέα της ΠΕ, προβάλλει επιτακτική.

- απουσιάζουν στη χώρα μας διαγνωστικές έρευνες με αντικείμενο τη συνολική και συστηματική καταγραφή της πορείας της ΠΕ στη σχολική πρακτική, είναι αναγκαία η αξιολόγηση της ΠΕ στη χώρα μας.

Τα πορίσματα της έρευνας θα μπορούσαν α) να αποτελέσουν αφετηρία για προβληματισμό σε θέματα που αφορούν στην πορεία της ΠΕ στην σχολική πρακτική β) να ληφθούν υπόψη κατά το σχεδιασμό και την υλοποίηση ανάλογων ερευνών και γ) γενικότερα να εμπλουτίσουν τα ερευνητικά δεδομένα στο χώρο της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αγγελίδου Ε., (2005), *Σημειώσεις Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης*, Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, Σχολή Επιστημών του Ανθρώπου, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
2. Αγγελίδου Ε. & Κρητικού Ε., (2005), Κίνητρα συμμετοχής των εκπαιδευτικών σε προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΠΕ) & λόγοι διακοπής της συμμετοχής τους στη Δ/θμια Εκπ/ση Ανατ. Αττικής, Πρακτικά 2^ο Πανελληνίου Συμποσίου, Έμπνευση Στοχασμός και Φαντασία στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Πανεπιστήμιο Πειραιά, 1-3 Απριλίου 2005.
3. Clary M., (1998-1999), Enjeux de la recherche en formation des maîtres en éducation relative à l' environnement dans un cadre européen, in: *Colloque International sur la recherche en ERE, Éducation relative à l' environnement, Regards, Recherches, Réflexions, Montréal Novembre 1997*, Fondation Universitaire Luxembourgeoise, Vol. 1, pp.121-127.
4. Croizer C. & Goffin L., (1998-1999), Les relations entre éducation et formation en environnement: Un champ de recherche, in: *Colloque International sur la recherche en ERE, Éducation relative à l' environnement, Regards, Recherches, Réflexions, Montréal Novembre 1997*, Fondation Universitaire Luxembourgeoise, Vol. 1, pp.141-148.
5. Giolitto, P. & Clary M., (1994), *Profession enseignant, Éduquer à l' environnement*, Paris: Hachette.
6. Gough A., (1997), Education and the Environment: Policy, Trends and the Problems of Marginalisation, *Australian Education Review*, No 39.

7. Palmer J., (1998), *Environmental Education in the 21st Century: Theory, Practice, Progress and Promise*, London: Routledge.
8. Παπαδημητρίου Β., (1998), *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Σχολείο*, Αθήνα: Τυπωθήτω.
9. Sauvé L. & Goffin L., (1998-1999), Éditorial pour une ERE réflexive, in: *Colloque International sur la recherche en ERE, Éducation relative à l' environnement, Regards, Recherches, Réflexions*, Montréal Novembre 1997, Fondation Universitaire Luxembourgeoise, Vol. 1, pp. 7-10.
10. Σπυροπούλου Δ. & Ρούσσοις Γ., (2005), Θεωρία και Πράξη της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, *Εφαρμοσμένη Παιδαγωγική*, περιοδική έκδοση του ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ., τεύχος 2, σελ. 63-75.
11. Stapp W., Wals A. & Stankorb S., (1996), *Environmental Education for Empowerment, Action research and Community problem solving*, USA, Global Rivers Environmental Education Network.
12. Tilburi D., (1995), Environmental Education for Sustainability: Defining the New Focus of Environmental Education in the 1990s, *Environmental Education Research*, 1(2), pp. 195-212.
13. U.N.E.S.C.O.(a), (1977), Colloque international sur l' éducation relative à l' environnement, Rapport final, Belgrade, Yougoslavie 13-22 octobre 1975, Paris, ED 77/WS/40.
14. U.N.E.S.C.O.(b), (1977), Conférence intergouvernementale sur l' éducation relative à l' environnement, Rapport final, Tbilissi, 14-26 octobre 1977, Paris, ED/MD/49.
15. U.N.E.S.C.O., (1980), L' éducation relative à l' environnement: les grandes orientations de la Conférence de Tbilissi, Paris: UNESCO.
16. U.N.E.S.C.O., (1989), Comment construire un programme d' Education Environnementale, Série Education Environnementale (22) (UNESCO-PNUE-PIEE, Paris, UNESCO).
17. U.N.E.S.C.O., (2005), *United Nations Decade of Education for Sustainable Development 2005-2014, International Implementation scheme*, (Draft), UNESCO.
18. Φλογαίτη Ε., (1993), *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, Αθήνα: Ελληνικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις, 1993, Ελληνικά Γράμματα, 1998.